

Otázka: Sociálně patologické jevy ve výchově a vzdělávání

Předmět: Pedagogika - seminární práce

Přidal(a): Luk

Obsah

- Sociálně patologické jevy
  - Agresivní chování dětí
    - Vymezení pojmů agrese - agresivita
    - Důsledky agresivního chování dětí
  - Šikana
  - Alkoholismus a drogová závislost
  - Netomanie
- Šikana
  - Dětská šikana
    - Charakteristika agresorů
    - Charakteristika obětí
  - Prevence šikany

Úvod

Ve své seminární práci bych chtěl v úvodní kapitole krátce a jen obecně charakterizovat sociálně patologické jevy. Vymežit jevy, které ohrožují v dnešní době děti a mládež.

V další navazující kapitole, se chci podrobněji zaměřit na šikanu, která ohrožuje mnoho nejen dětí, ale i pedagogů, neboť se mi zdá, že se o ni stále málo mluví.

V závěru své práce připomenu význam prevence jako první pomoci při výskytu šikany a k zamyšlení, proč nesmíme mlčet, když se v našem okolí děje něco nemorální a zlé.

1 Sociálně patologické jevy

Sociálně patologické jevy jsou takové jevy, které neodpovídají společenským normám dané společnosti a jeví se pro společnost jako společensky nežádoucí, nebezpečné, nezdravé a nenormální.

Sociálně patologické jevy můžeme rozdělit na:

- Společensky nežádoucí jevy- např. nezaměstnanost, chudoba, vysoká rozvodovost
- Společensky nebezpečné jevy- např. vandalismus, terorismus, šikana, kriminalita, rasismus, drogová závislost, prostituce, pornografie, gamblerství

Ve školním prostředí je důležité soustředit prevenci mimo jiné na tyto základní společensky patologické jevy:

- Agresivní chování dětí
- Šikana
- Alkoholismus a drogové závislosti
- Netomanie

V podkapitolách krátce charakterizují nebezpečné jevy, které v dnešní uspěchané době, plné stresu, kariérismu rodičů a s tím spojený nedostatek času a zájmu rodičů, ohrožují děti všech věkových kategorií.

1.1 Agresivní chování dětí

Agresivní chování dětí v současné době prudce roste nejen ve škole, ale i mimo školu. Budu se opakovat, ale myslím si, že za to v první řadě můžou rodiče, kteří díky své pracovní i společenské vytíženosti, mnohdy ani neví, co dělají jejich děti ve volném čase.

1.1.1 Vymezení pojmů agrese - agresivita

Oba dva termíny jsou jak v laické, tak i v sociální a pedagogické terminologii, často zaměňovány:[1]

- Agresivita (z lat. slova aggressivus - útočný) je definována jako vlastnost nebo postoj, který člověka nasměřuje k dosažení nějakého cíle a dává mu schopnost, překonávat různé překážky, k dosažení svých vytyčených cílů. Každý z nás má v sobě nějakou míru agresivity, ale charakter člověka ovlivňuje jakou velkou míru agresivity v sobě má. Ve zvládnutelné míře je vlastně agresivita pozitivní, zvyšuje sebevědomí a autoritu osobnosti.
- **Agrese** (z lat.slova aggressio-útok) je definována jako **jednání**, které je od počátku nepřátelské, útočné a cílem je ublížit. Dělení agresí je různé, neexistuje úplná shoda mezi odbornou veřejností, pro děti školního věku, můžeme agresí kategorizovat takto:[2]
  - Přímá fyzická agrese- ničení věcí oběti- školní oblečení, pomůcky
  - Nepřímá fyzická agrese- zesměšňování, nadávky
  - Přímá verbální agrese- zesměšňování, nadávky
  - Nepřímá verbální agrese- pomluvy, nevhodné poznámky
  - Aktivní agrese- podílí se aktivně
  - Pasivní agrese- pouze přihlíží

1.1.2 Důsledky agresivního chování dětí

Nelze podceňovat závažnost agresivního chování dětí, pokud se nezasáhne včas, může jejich chování vést až k trestným činům mladistvých. Nejčastější trestné činnosti páchané dětma, jsou:

- Vandalismus - cílem je ničení, k hlavním důvodům se řadí zisk peněz, pomsta
- Krádeže - děti si mnohdy samy neuvědomují, že provádí něco špatného, bohužel někteří rodiče děti ke krádežím záměrně vedou nebo se dostanou do špatné party a jsou nuceny krást pod různými pohrůžky nebo ze strachu
- Záškoláctví - děti se vyhýbají školní docházce, důvody záškoláctví - nedaří se jim ve škole, špatné vztahy se spolužáky, ale i negativní prostředí v rodině-hádky rodičů, rozvod nebo alkoholismus, drogová závislost rodičů
- Útěky - chtějí se vyhnout problémům, které by je čekaly, například výtky a strach z rodičů za špatné vysvědčení, ale může jít i o týrání dítěte

- Lhaní – může mít různé příčiny strach, výmluvy, nebo to můžou být jen sny, které by chtěly, aby byly skutečností

1.2 Šikana

Šikana je neustále řešené téma, proto tomuto tématu, chci věnovat samostatnou kapitolu. O závažnosti tohoto problému vypovídá, uvedená definice:

„Šikana je zrádná, jejím terčem se může stát i dítě tělesně a duševně vyspělé, s velmi dobrým rodinným zázemím, třeba jen proto, že neumí nebo není ochotno „výt s vlky“. Absolutně chráněný není nikdo.“ [3]

1.3 Alkoholismus a drogová závislost

Alkohol i v malém množství může dětskému organismu uškodit, je návykový a dá se říci, že má i vedlejší účinky, pitím alkoholu se ztrácí zábrany, zvyšuje se riziko braní návykových látek, krádeží, zvyšuje se riziko agresivního chování. I když je ze zákona, zákaz prodeje alkoholu mladistvým, k levnější alkoholu, není tak těžké se dostat.

Drogy jsou návykové látky, jejím požíváním se mění psychický stav příjemce. Hlavně rodiče by měli poznat změny chování svého dítěte a pátrat po tom co se děje. Mezi příznaky braní drog patří nesoustředěnost, ospalost, zapomnětlivost, ztráta zájmu o koníčky, školu, lhaní, opakující se ztráty peněz.

Čím dříve se závislost na drogách zjistí, je velká šance se ze závislosti vyléčit a vrátit se k běžnému životu.

1.4 Netomanie

Netomanie je závislost na virtuálních drogách, jako je televize, počítač, počítačové hry, mobilní telefon a fenomén dnešní doby sociální sítě. Na začátku je těžké tuto závislost rozpoznat, v pozdější době se projevuje ztrátou zájmu o dřívější koníčky, nemají čas na učení, neschází se s kamarády, tráví veškerý čas na sociálních sítích, dá se říci, že je to jejich život. Největší riziko

jsou internetové hry, které se hrají „online“, jakmile hře ať dítě nebo dospělí propadne, vzdaluje se reálnému životu.

Toto tvrzení můžu doložit i vlastní zkušeností, chodil jsem do 5. třídy a byl jsem u babičky na prázdninách, šli jsme spolu na procházku, v tom slyšíme, jak prudce brzdí auto a nepřetržitě troubí. Lekli jsme se a šli jsme se podívat co se děje. Sám jsem nechápal, o co jde, dva malí asi pětiletí kluci leželi v zátočině, hlavou do silnice a chtěli zjistit, kolik mají životů, vždyť přece v počítačové hře, přejetí hrdina vstal a pokračoval v boji, tak proč se na nás všichni zlobí?? Opravdu nepříjemný zážitek, uvědomil jsem si nebezpečnost těchto her, když se podíváte na internet, her s virtuálním násilím přibývá a děti to berou jako součást reality.

Jako každá závislost, tak i tato je nebezpečná, odvykání dlouhé a těžké nejen pro děti, ale i pro jejich rodiče.

Šikana

Šikana je nejen velmi závažný problém, ale také velmi nebezpečná a zákeřná, protože bývá velmi dlouho skrytá. O šikaně se nejvíce mluví v souvislosti se školou, ale také se může objevit v rámci rodiny, sousedských vztahů i v zaměstnání.[4]

2.1 Dětská šikana

Šikana je když, jeden nebo více žáků, úmyslně, většinou opakovaně týrá spolužáka nebo spolužáky a používá k tomu agresi a manipulaci.[5]

Dětskou šikanu můžeme rozdělit na:

- Fyzická agrese- šikanování pomocí fyzického násilí
- Slovní agrese a zastrašování- vysmívání, zastrašování, sprosté nářky
- Krádeže a ničení věcí- záměrné ničení školních pomůcek (tužky, pouzdro, sešity) nebo oblečení
- Násilné příkazy- nucení oběti k naprosté poslušnosti – př. odevzdávat svačinu, kapesné,

psát za jiné domácí úkoly

Podle Martínka[6] se rozlišují následující fáze šikany:

- Ostrakismus - (z řečtiny znamená střepinový soud) - mírné, většinou jen psychické formy násilí, které se dějí neoblíbeným žákům
- Fyzická agrese a přitvrzování manipulace - ve skupině stoupá napětí, ostrakizované děti slouží jako hromosvod nálad
- Vytvoření jádra - vytvoření skupiny agresorů, kteří systematicky šikanují nejvhodnější oběť
- Vytváření norem - většina přijímá normy agresorů, ostatní žáci se aktivně nebo pasivně podílejí na šikaně, jen aby se zavděčily hlavnímu agresorovi
- Totalita - dokonalá šikana. Normy jsou všemi přijaty a respektovány

2.1.1 Charakteristika agresorů

Co vede dítě být agresorem? Při zjišťování co je tou hlavní příčinou, vždy je to rodinné zázemí dítěte. Podle PaedDr. Zdeňka Martínka, žádný agresor není úplně spokojený se svým zázemím, agresory lze zařadit do těchto základních skupin:[7]

- Agresor hrubián - používá k týrání fyzické násilí, většinou se jedná o dítě, které od rodičů zažívá podobné chování
- Agresor vtípálek - když je přichycen při ubližování, brání se tím, že to byla jen sranda, nepřipouští si žádnou zodpovědnost, jeho rodiče jsou volnomyšlenkáři, vedou své dítě k tomu, aby si z ničeho nic nedělalo, a učitelé jsou pro ně jen nutné zlo, nespolupracují při řešení problémů
- Agresor kultivovaný- k dospělým, hlavně učitelům se chová velmi slušně, jakmile učitel odejde, mění se na zlého agresora. Takové dítě je doma pod neustálým dohledem, musí plnit všechny příkazy, napětí, které má v sobě musí někde vypustit
- Agresor spouštějící ekonomickou šikanu- většinou dítě, které má od rodičů téměř vše a nerozlišuje spolužáky podle toho, kdo co umí, ale podle značkového oblečení, nejnovějšího mobilu atd.
- Nudící se agresor- dítě, které má vše, ale postrádá větší zájem rodičů o něj samotného, když oběť trpí nebo pláče, má pocit, že se konečně něco děje

2.1.2 Charakteristika obětí

Větší následky ze šikany si samozřejmě nesou oběti, jak na těle, tak i na duši. Dle PaedDr. Zdeňka Martínka, oběti lze podle typologie rozdělit, do několika skupin[8]:

- Oběť na první pohled- děti, které vysílají signál slabosti
- Oběť pod ochrannými křídly babičky nebo matky – většinou matky a babičky, které si nechtějí připustit, že dítě vyrostlo a ostatním dětem jsou k smíchu, na jejich nevhodné chování může upozornit vyučující, otázkou ale je, jak se k tomu rodič postaví
- Handicapované děti- postižené děti, jsou snadnou obětí
- Učitelské děti- děti rodičů učitelů, setkávají se na stejné škole

2.2 Prevence šikany

Nejlepším řešením boje se šikanou na všech druzích škol je prevence, protože vždy je lepší šikaně nebo agresi mezi žáky předcházet, než ji potom řešit. Předcházení šikany pramení i z právních důvodů. „*Naším státem ratifikovaná Úmluva o právech dítěte zaručuje všem dětem v pedagogických zařízeních bezpečný pobyt bez poškozování zdraví a ohrožení života.*“[9]

K předcházení šikanování je mnoho možností, patří sem celá škála různých opatření, přístupů, zásad, metod a prostředků. Dále sem patří povědomost o příčinách a stádiích šikanování, porozumění situace, ze které šikana vychází. Součástí prevence je informovanost žáků a rodičů o možnostech předcházení šikany.

V oblasti šikanování jsou rozlišovány tři duhy prevence:[10]

- Primární prevence- používá se, když ještě k šikaně nedošlo, jedná se informovanost nejen dětí, ale i jejich rodičů a také vytvářet kamarádké a bezpečné prostředí mezi dětmi ve třídě i v rámci školy
- Sekundární prevence- používá se v případě, kdy už k šikaně došlo a je důležitá rychlost řešení, okamžitá diagnostika důvodu a následné vyšetření šikany a zavést pedagogická opatření- ochrana oběti, kontaktování rodičů oběti a jednání s rodiči agresora.
- Terciální prevence- kontaktování odborných pracovišť (psychologické poradny), kde se

musí řešit důvod chování agresora a posttraumatické psychické problémy oběti.

Základem prevence šikany je dobrá výchova, již ze strany rodičů, která se ovšem nedá ovlivnit, jako se nedají ovlivnit dědičné vlohy dítěte, jejich kamarádi, jejich myšlení a svědomí a v neposlední řadě i míra schopnosti, odhadnout, kdy je ještě situace únosná a kdy již „přerůstá přes hlavu.“

Závěr

Ve své práci jsem chtěl charakterizovat sociálně patologické jevy, stručně jsem popsal jevy, které se nejčastěji vyskytují a ne vždy pozitivně ovlivňují děti a mládež. Sociálně patologické jevy jsou velmi obširné, proto jsem se ve druhé kapitole soustředil na šikanu, která se v našich školách vyskytuje. Popsal příčiny vzniku, topologii agresorů a obětí A krátce shrnul, jak je důležitá prevence.

Práce na tomto tématu mě obohatila o nové informace a připomněla mně, jak je důležité nemlčet a mluvit o tom a nebyt lhostejný, když zjistím, že se něco zlého děje v mém okolí.

Seznam použitých pramenů a elektronických zdrojů

- BENDL, Stanislav. *Prevence a řešení šikany ve škole*. Praha: ISV, 2003. Pedagogika (ISV). ISBN 80-86642-08-9.
- MARTÍNEK, Zdeněk. *Agresivita a kriminalita školní mládeže*. 2., aktualizované a rozšířené vydání. Praha: Grada, 2015. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-5309-6.
- KOLÁŘ, Michal. *Skrytý svět šikanování ve školách: příčiny, diagnostika a praktická pomoc*. Praha: Portál, 1997. Pedagogická praxe. ISBN 80-7178-123-1.
- ŘÍČAN, Pavel a Pavlína JANOŠOVÁ. *Jak na šikanu*. Praha: Grada, 2010. Pro rodiče. ISBN 978-80-247-2991-6.

Elektronické zdroje:

- *Rozvoj školy a supervize: sborník konference : ZŠ Kamenický Šenov dne 31.5.2012.*

Praha: Lumen Vitale – Centrum vzdělávání, 2012. ISBN 978-80-905000-7-5. [cit. 2020-05-02]

- Dostupné z: <https://clanky.rvp.cz/clanek/k/z/17907/KDO-JSOU-AGRESORI-A-OBETI-V-RAMCI-SIKANY-TY-POLOGIE-AGRESORU-A-OBETI.html/>
- *Šikana jako etický, psychologický a pedagogický problém: sborník příspěvků z konference : Praha, 19. března 2009.* Brno: Tribun EU, 2009. Knihovnicka.cz. ISBN isbn978-80-7399-857-8. [cit. 2020-05-02] Dostupné z: https://www.sikana.org/Sbornik_Sikana_2009.pdf

[1] MARTÍNEK, Zdeněk. *Agresivita a kriminalita školní mládeže. 2.*, aktualizované a rozšířené vydání. Praha: Grada, 2015. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-5309-6. s. 10 – 24.

[2] MARTÍNEK, Zdeněk. *Agresivita a kriminalita školní mládeže. 2.*, aktualizované a rozšířené vydání. Praha: Grada, 2015. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-5309-6. s. 38 – 47.

[3] ŘÍČAN, Pavel a Pavlína JANOŠOVÁ. *Jak na šikanu.* Praha: Grada, 2010. Pro rodiče. ISBN 978-80-247-2991-6. s 9

[4] Mobbing – šikana v zaměstnání. Bossing – také šikana v zaměstnání, ale pouze ze strany nadřízeného

[5] MARTÍNEK, Zdeněk. *Agresivita a kriminalita školní mládeže. 2.*, aktualizované a rozšířené vydání. Praha: Grada, 2015. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-5309-6. s. 129.

[6] MARTÍNEK, Zdeněk. *Agresivita a kriminalita školní mládeže. 2.*, aktualizované a rozšířené vydání. Praha: Grada, 2015. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-5309-6. s. 137-153.

[7] *Rozvoj školy a supervize: sborník konference : ZŠ Kamenický Šenov dne 31.5.2012*

[8] *Rozvoj školy a supervize: sborník konference : ZŠ Kamenický Šenov dne 31.5.2012*

[9] KOLÁŘ, Michal. *Skrytý svět šikanování ve školách: příčiny, diagnostika a praktická pomoc.* Praha: Portál, 1997. Pedagogická praxe. ISBN 80-7178-123-1. s. 91

[10] BENDL, Stanislav. *Prevence a řešení šikany ve škole.* Praha: ISV, 2003. Pedagogika (ISV). ISBN

80-86642-08-9. s.78-79

Podobné materiály:

- [Základy speciální pedagogiky – maturitní otázka](#)
- [Výchovné a výukové metody a pedagogické principy](#)
- [Inscenační složky](#)